

ІНВЕСТИЦІЙНА ЕКОСИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ – ГЕНЕЗИС ТА КАТЕГОРИЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ

Визначено сутність поняття "інвестиційна екосистема". Проведено комплексний контент-аналіз понять "система", "екосистема", "підприємницька екосистема", на основі якого виявлено й узагальнено спільні характеристики, що дозволило зробити висновок про доцільність застосування концепції природничих екосистем для аналізу процесів інвестування в національній економіці. Визначено такі складові аналізу категоріально-понятійного апарату, як інвестиційний потенціал, інвестиційна привабливість, інвестиційне середовище, інвестиційний кластер, інвестиційна екосистема. На основі вивчення наявних підходів узагальнено трактування категорії "інвестиційне середовище країни", на основі синтезу теоретичних концепцій та їх екстраполяції на механізми реалізації інвестиційної діяльності запропоновано категорію "інвестиційна екосистема".

Ключові слова: інвестиційна екосистема, інвестиційне середовище, інвестиційний потенціал, інвестиційна привабливість, інвестиційний кластер.

ВСТУП

Сучасний розвиток національної економіки неможливий без опосередкування всіх процесів через рух капіталу. Очевидно, що найбільш прибутковим, ефективним і структурно розвиваючим є саме інвестиційний капітал – жодна економічна система не може повноцінно розвиватись без інвестиційних впливів, особливо, якщо йдеться про реальні інвестиції. Усі процеси руху капіталу в національній економіці відбуваються в межах регульованих систем, визначаються державною політикою та мають свої закономірності.

Сучасні моделі розвитку національної економіки та механізми взаємодії її суб'єктів зазнають значних трансформацій – від класичних принципів руху інвестиційного капіталу та взаємодії суб'єктів інвестиційної діяльності до розвитку принципово нових інвестиційних інструментів, кардинальної зміни векторів інвестування і формування більш складних, системотворчих механізмів з новими принципами інтернальної та екстернальної взаємодії. Формування таких систем приводить до появи нових базисів трансформації та розвитку національних економік.

Метою статті є узагальнення теоретичних підходів до аналізу поняття економічної екосистеми та категоризація сутності поняття "інвестиційна екосистема".

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Визначним дослідником і автором теорії систем є Л. фон Берталанфі. Питанням аналізу природних екосистем присвячено численні наукові праці як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників, зокрема: А. Тенслі, В.С. Джигирей, Ю. Одум, Я.Б. Олійник, П.Г. Шищенко, О.П. Гавриленко та ін. Концепцію екосистем у контексті підприємництва розвивали відомі економісти Дж. Вальдес, М. Ротшильд, Дж. Мур. Проте в працях зазначених авторів не знаходимо концептуальних основ дослідження природи формування і розвитку саме інвестиційних екосистем національних економік.

МЕТОДОЛОГІЯ

В основу представленого дослідження покладено принципи наукового контент-аналізу, методи зіставлення, синтезу інформації з наукових джерел, узагальнення існуючих теоретичних підходів до ідентифікації поняття "екосистема" та методу компонентного аналізу категоріального апарату.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для проведення комплексного аналізу звернемося спочатку до визначення сутності поняття *система*. "Система" походить з давньогрецької мови й означає "сполучення", "ціле", "з'єднання" та трактується як "множина взаємопов'язаних елементів, що утворюють єдине ціле, взаємодіють із середовищем і між собою та мають мету" [1]. Найбільш широке трактування поняття "системи" знаходимо в словнику іншомовних слів [2], який подає одночасно декілька дефініцій і пояснює досліджувану категорію з позиції імплементації в різних суспільних сферах: 1) порядок, зумовлений правильним розташуванням частин, стрункий ряд, зв'язане ціле; 2) сукупність принципів, покладених в основу певного вчення; 3) форма суспільного устрою; 4) форма, спосіб побудови, організація чогось; 5) сукупність господарських одиниць, установ, організаційно об'єднаних в єдине ціле; 6) сукупність частин, пов'язаних спільною функцією; 7) сукупність гірських порід, що характеризуються певною викопною фауною і флорою; 8) сукупність відліку – тіло або група незмінно розташованих одне до одного тіл, відносно якого (яких) визначають рух іншого тіла чи місце події в певний момент часу.

Теорія систем, яку розробив Л. фон Берталанфі [3, 4], пропонує комплексний підхід до аналізу та практичної застосовності систем. Зазначена методологічна концепція описує закономірності побудови, поведінки, функціонування та розвитку систем і орієнтована на пошук відповідностей, які дають можливість зрозуміти закони однієї системи завдяки обізнаності із функціонуванням інших систем, причому, безвідносно того, чи належать вони до одного виду. Важливим практичним здобутком зазначеної теорії є те, що вона не обмежується лише теоретичною сферою, а посідає центральне місце в багатьох сферах сучасної прикладної науки та діяльності суб'єктів господарювання.

Найбільш важливим досягненням у роботах Л. фон Берталанфі [3, 4] є поділ систем на два типи – закриті, до яких застосовується механістичний підхід, і відкриті, або динамічні (підхід "плинної рівноваги"), що, врешті, приводить до висновку, що в будові систем різниця полягає не в самих компонентах, а у способі їхньої організації. Системам відкритого типу за Л. фон Берталанфі притаманна еквіфінальність – здатність досягати кінцевого стійкого стану незалежно від похибок і криз на первинних етапах розвитку або від випадкових змін

середовища. Для пояснення появи і розвитку нових типів систем у національних економіках ця гіпотеза вкрай важлива, адже вона дозволяє пояснити необхідність трансформації новоутвореної системи, її елементів, інфраструктури та зв'язків безвідносно лише впливу факторів зовнішнього щодо досліджуваної системи середовища, але й щодо необхідності природного розвитку нової системи та відносин, що її опосередковують.

Таким чином, можемо впевнено стверджувати, що кризові явища і шоківі прояви економіки є лише одними із факторів середовища, але не критичними, чи то визначальними, при дослідженні причин появи нових систем, їхнього розвитку та зміни. Трансформаційні зміни в

національній економіці, поява в ній нових типів економічних систем, форм господарювання є закономірним еволюційним процесом, а не реакцією чи відповіддю на зміни умов функціонування глобального середовища. Тобто саме принцип еквіфінальності, який описав Л. фон Берталанфі, варто брати до уваги при плануванні організаційних змін у досліджуваній економічній системі, які у фінальному підсумку приведуть до отримання планованих та очікуваних результатів.

Наступне поняття, аналіз якого необхідний для подальшого дослідження та формування категорії, – *екосистема* (табл. 1).

Таблиця 1. Підходи до трактування поняття "екосистема"

Автор	Визначення сутності
А. Тенслі	одиниця природи на земній поверхні, яка охоплює сукупність організмів з комплексом факторів середовища
В.С. Джигирей	просторова система, що охоплює історично сформований комплекс живих істот, пов'язаних між собою трофічними зв'язками, і неживих компонент середовища їхнього існування, які залучаються в процесі обміну речовин та енергії
Ю. Одум	будь-яка єдність, що містить всі організми на цій ділянці та взаємодіє з фізичним середовищем таким чином, що потік енергії створює чітко визначену трофічну структуру, видове різноманіття та кругообіг речовин (обмін речовинами й енергією між біотичною та абіотичною частинами) усередині системи, являє собою екологічну систему, або екосистему
С.І. Дорогунцов, К.Ф. Коценко, М.А. Хвесик	складний природний комплекс живих істот, що взаємодіють з неорганічним середовищем та перебувають у матеріально-енергетичній залежності від неї
Я.Б. Олійник, П.Г. Шищенко, О.П. Гавриленко	сукупність різних видів рослин, тварин та мікроорганізмів, які взаємодіють між собою та довкіллям таким чином, що вся ця сукупність може зберігатися невизначено тривалий час

Джерело: складено автором за [5–9].

Аналіз і співвідношення понять "система" та "екосистема" дозволяє дійти деяких висновків, які підтверджують тезу про спільну природу будь-якої системи та її компонентний склад:

- обидва поняття передбачають певну сукупність елементів;
- системи мають впорядковану будову та певний набір компонентів;
- між елементами системи є чітко встановлені взаємозв'язки;
- елементи системи взаємодіють між собою та еволюціонують;
- системи мають внутрішнє середовище та взаємодіють із зовнішнім;
- елементи системи взаємодіють між собою та із зовнішнім середовищем як у цілісній сукупності, так і кожен окремо;
- у межах систем є свої закони та закономірності, які визначають механізми взаємодії її елементів;
- ефективність функціонування системи можна оцінити згідно з відповідними критеріальними фільтрами.

Поняття екосистеми постнеокласичне для економічної науки, про що свідчать його характерні особливості: розвиток ідей і методів синергетики, широке застосування принципів коеволюції, використання міждисциплінарних комплексних підходів у сфері підприємництва. Більше того, іноземні дослідники термін "екосистема" досить часто використовують для означення сукупності інституцій, які ефективно взаємодіють в економічній системі.

У світовій науковій думці засновником концепції екосистем у контексті підприємництва вважають британського економіста Дж. Вальдеса, який уперше ввів термін "підприємницька екосистема" (1988 р.) у своїй статті "Підприємницька екосистема: до теорії формування нового

бізнесу" [10] визначив, що "структура екосистеми в процесі формування нового бізнесу містить два динамічних елементи: підприємця та підприємницьке середовище".

Іще одним вченим, який використав термін "екосистема" в економічному контексті, є американський економіст М. Ротшильд [11], який описав характер взаємодії економічних агентів, моделі їхньої інноваційної активності та їхні зв'язки із середовищем функціонування.

Також цікавим підходом, який пов'язує класичні природні екосистеми й економічні процеси, є аплікація біологічної концепції бізнес-стратегом Дж. Муром [12, 13] до діяльності та розвитку бізнес-моделей підприємств, який зіставляє підприємства, яким доводиться працювати в умовах глобалізованого, взаємопов'язаного світового ринку із сукупністю живих організмів, що адаптуються і розвиваються з метою виживання. У світлі цього дослідження Дж. Мур пропонує розглядати підприємство не як окрему компанію галузі, а як елемент бізнес-екосистеми, учасники якої мають різну галузеву приналежність. Тобто, фактично, бізнес-екосистема складається з мережі взаємопов'язаних компаній, які динамічно взаємодіють між собою на основі конкуренції та співпраці з метою збільшення обсягів продажів, диверсифікації діяльності, розвитку або виживання на ринку [13]. Що цікаво, згідно з дослідженням усі елементи бізнес-екосистеми з плином часу починають розвиватися самі та розвивати свої можливості, причому корелюючи та узгоджуючи свої цілі з векторами розвитку, встановленими одним або кількома провідними підприємствами-лідерами.

Отже, цілком очевидно, що застосування теорії природних екосистем абсолютно прийнятне для аналізу і дослідження економічних явищ, зокрема формування нових типів системної взаємодії в національній економіці. На підтвердження цієї тези можемо навести існуючі

у світовій практиці підходи до розгляду екосистеми з точки зору підприємницької діяльності та безпосередньої взаємодії підприємств, а також простежити її еволюційний розвиток, зокрема на базі таких теорій, як кластерна теорія економічного розвитку (Е. Бергман, М. Енрайт, Л. Ліндмарк, М. Потрер, Е. Фесер, К. Фредрікссон), концепція регіональних інноваційних систем (П. Кук, П. Патель, К. Павітт, К. Фріман), теорія підприємницьких мереж (Р. Берт, Т. Ельфрінг, Дж. Хайт, В. Халсінк).

Очевидно, для формулювання категорії "інвестиційна екосистема національної економіки" необхідно дослідити, такі поняття, як "інвестиційний потенціал національної економіки", "інвестиційна привабливість національної економіки", "інвестиційний клімат національної економіки", "інвестиційний кластер".

Стосовно трактування поняття "інвестиційний потенціал", слід зазначити, що наразі немає уніфікованого підходу серед досліджених нами дефініцій (табл. 2).

Таблиця 2. Підходи до трактування поняття "інвестиційний потенціал держави"

Автор	Визначення сутності
У.П. Нечитайло	здатність досягти бажаного результату через реалізацію та управління інвестиційними можливостями, які містяться в інвестиційних ресурсах, що, у свою чергу, створює сприятливий інвестиційний клімат, який забезпечує інвестиційну привабливість регіонів та держави зокрема
Г.Ю. Кучерук	організована сукупність внутрішніх і зовнішніх економічних можливостей та ресурсів, які створюють умови для розвитку й забезпечують реалізацію стратегічних і тактичних цілей у сфері інвестиційної діяльності
О.В. Шеве-редіна	сукупність макроекономічних чинників й означає приховані можливості для інвестування. Важлива наявність передумов його ефективного розкриття та ефективна державна політика, що здатна використати ці передумови належним чином
Б.Л. Луців	з одного боку, є результатом ефективного використання потенційних можливостей, а з іншого, фактором подальшого розвитку за рахунок здійснення інвестиційної діяльності його формування, стан і ступінь використання значною мірою визначаються чинниками зовнішнього і внутрішнього середовища
З.І. Кобеля, Н.Я. Кутаренко, К.І. Рудько, А.М. Бабчук	сукупність можливостей залучення інвестиційного капіталу в економіку держави для створення сприятливих умов розвитку та найдоцільніше його використання, що веде до економічного зростання
А.Ф. Мельник, А.Ю. Васіна, Т.Л. Желюк, Т.М. Попович	є максимально можливою здатністю залучати до виробництва й ефективно використовувати інвестиційні ресурси для здійснення реальних і фінансових інвестицій, які матеріалізуються в новостворюваних факторах суспільного виробництва та суспільній інфраструктурі
С.В. Іванов	сукупність ресурсів, факторів та умов для інвестування

Джерело: складено автором за [14–20].

Доцільно також застосовувати аналіз визначення категорії "інвестиційний потенціал" на різних рівнях функціонування економічної системи:

- на рівні окремого підприємства;
- на галузевому/регіональному рівні;
- на державному рівні;
- на глобальному рівні.

Проаналізовані дефініції дають підставу виявити об'єднувальні сутнісні ознаки, які характеризують інвестиційний потенціал національної економіки: наявність ресурсів, ефективне їх використання, механізми та здатність залучати інвестиційні ресурси, а сам інвестиційний потенціал ототожнюється із здатністю та можливостями національної економіки продукувати/здійснювати інвестиції. Наразі при дослідженні руху інвестиційного капіталу та інвестиційної активності в національних економіках йдеться і про

т. зв. "інвестиційну привабливість". Цей термін у науковій літературі та практичному використанні відносно новий і позначає дуальні, проте антонімічні "інвестиційному потенціалу" сутнісні характеристики, притаманні суб'єктам інвестування. Щодо економічної категорії "інвестиційну привабливість" так само, як і "інвестиційний потенціал", доцільно розглядати на декількох рівнях: макро-, мезо-, на рівні галузі, окремого підприємства та на рівні окремого інвестиційного проекту. При цьому інвестиційна привабливість характеризується через поєднання ознак, засобів, можливостей, що зумовлюють у сукупності потенційний платоспроможний попит на інвестиції в країні, регіоні, галузі і т. д. [21]. Оскільки нас цікавить рівень національної економіки, то зацентруємо увагу на дослідженні поняття інвестиційної привабливості саме на рівні функціонування макроекономіки (табл. 3).

Таблиця 3. Підходи до трактування поняття "інвестиційна привабливість"

Автор	Визначення сутності
Л. Петкова, В. Проскурін	сукупність об'єктивних і суб'єктивних умов, що сприяють або перешкоджають процесу інвестування національної економіки на макро-, мезо- і макрорівнях
В.Г. Федоренко, В.Б. Захожай, В.Г. Чувардинський	інтегральна характеристика країни з позиції інвестиційного клімату, рівня розвитку інвестиційної інфраструктури, можливостей залучення інвестиційних ресурсів та інших факторів, які істотно впливають на формування дохідності інвестицій та інвестиційних ризиків та ін.
Н.Ю. Брюховецька	збалансована система інтегральних і комплексних показників доцільності вкладання капіталу інвестором в об'єкт інвестування, яка відображає сукупність об'єктивних та суб'єктивних умов, що сприяють або перешкоджають процесу інвестування
А.М. Боровіц	Здатність залучати інвестора через поєднання локальних переваг, які можуть бути отримані при веденні підприємницької діяльності. Сфери, які пропонують оптимальну комбінацію локальних факторів, створюють найкращі умови для діяльності суб'єктів господарювання, і тим самим найбільш привабливі для інвесторів

Джерело: складено автором за [22–25].

Окремо хочемо зупинитись на цікавих для нас трактуваннях поняття "інвестиційної привабливості", що запропонували П.І. Гайдуцький, Ю.В. Каракай, В.Е. Грамотнев, С.М. Суярко, С.В. Трифонов, які розглядають поняття інвестиційної привабливості тотожним інвестиційній конкурентоспроможності, тобто "здатності економіки держави сприймати великі інвестиційні вкладення, забезпечувати їхню окупність і трансформацію в зростання виробництва, насичення ринку ліквідною продукцією, розширення впливу інвестора на ринок і поступове повернення вкладеного капіталу" [26]. Визначально, що зазначені автори інвестиційну конкурентоспроможність економіки країни розцінюють як сукупність оцінок різних рівнів і складових привабливості та окупності інвестицій. Такі трактування однозначно розширюють характеристику інвестиційної привабливості, оскільки акцентують увагу на врахуванні конкурентних переваг всіх рівнів національної економіки, що дозволяє урізноманітнити процес прийняття інвестиційних рішень [27].

Очевидно, що інвестиційний потенціал та інвестиційна привабливість є взаємозалежними та взаємодоповняльними поняттями, які і формують сприятливі або несприятливі умови для реалізації інвестиційної діяльності на всіх без винятку рівнях господарювання. Самі ж умови в теорії і практиці господарювання визначаються або як "інвестиційний клімат", або "інвестиційне середовище". Варто зауважити, що в іноземних публікаціях оперують терміном "інвестиційний клімат". Наприклад, з позиції Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), "інвестиційний клімат" – це сукупність широкого кола факторів, що визначають умови здійснення внутрішніх та закордонних інвестицій, зокрема: обґрунтованість макроекономічної політики, потужність економічних та політичних інститутів, функціонування законодавчої та регуляторної бази, якість інфраструктури та інших послуг [28, 29]. Світовий Банк визначає діловий та інвестиційний клімат як можливість та стимули для підприємств продуктивно інвестувати, створювати робочі місця та розвиватися [29, 30]. Аналогічного підходу дотримується і Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), трактуючи поняття "діловий та інвестиційний клімат" як базові умови, які дозволяють іноземним і вітчизняним компаніям здійснювати свою діяльність та отримувати прибутки в конкретній країні [29, 31].

Як бачимо, інвестиційний клімат характеризує переважно загальні умови інвестування, не наголошуючи на окремих механізмах взаємодії чи взагалі на самій інституційній будові й окремій інфраструктурі, репрезентуючи узагальнене уявлення про інвестиційну привабливість, відмежовуючись від рівнів її оцінювання. На протилежне інвестиційному клімату, вважаємо, що інвестиційне середовище є поняттям більш широким, оскільки охоплює не тільки умови функціонування суб'єктів господарювання, але й їхній взаємовплив, механізми взаємодії, інституційну інфраструктуру і, що важливо, регуляторні умови. Окрім того, саме інвестиційне середовище можна оцінювати, використовуючи коректні кількісні та якісні критерії, які забезпечують порівнюваність різнорівневих середовищ та співставні результати в межах світового господарства [29].

Також погоджуємось із висновком К.М. Крамаренка [32] та І.М. Крупки [33] про те, що інвестиційне середовище можна досліджувати як на макро-, так і на мікрорівні. Макроекономічне середовище формують змінні чинники, що стимулюють або стримують інвестування в національну економіку чи окремі її сектори. Мікроекономічне інвестиційне середовище – це стан економіч-

них та інших змінних чинників, що сприяють або не сприяють інвестуванню в конкретній галузі економіки у певному регіоні чи на ринку.

Ураховуючи аналіз вивчених підходів, можемо запропонувати власну дефініцію, визначаючи **інвестиційне середовище країни** як сукупність специфічних суб'єктивних та об'єктивних умов і факторів, а також механізмів їхньої взаємодії, які сприяють або перешкоджають здійсненню інвестиційної діяльності суб'єктами господарювання різних рівнів, типів та приналежності до певної країни як єдиної цілісної системи з визначеним синергетичним результатом/ефектом [29]. Далі доцільно проаналізувати природу поняття "кластер", оскільки саме вони за своєю будовою, функціями та роллю найбільш наближені до інноваційно-інвестиційного механізму системної взаємодії суб'єктів господарювання різних рівнів національної економіки.

Досліджуючи питання кластеризації економічної системи, варто насамперед звернутись до робіт М. Портера, оскільки саме він є її основоположником. Він визначає кластер як "групу географічно суміжних та взаємопов'язаних підприємств і організацій, що функціонують у певній галузі, взаємодоповнюють та забезпечують постійне зростання кластера в цілому" [34]. М. Портер наголошує, що саме "кластери є двигунами економічного зростання національної та регіональної економіки, впливають на природу конкуренції та забезпечують нові тенденції економічних взаємовідносин, що базуються на консолідації всіх суб'єктів господарювання, включаючи органи державної влади" [35]. Однак дослідження М. Портера кластеризації економічної системи акцентовані переважно на створенні конкурентних переваг. Оскільки кластери охоплюють значну кількість різного роду підприємницьких структур, важливих для конкурентної боротьби, а саме: постачальників спеціального оснащення, нових інноваційних технологій і послуг, інфраструктури, сировини, додаткових продуктів тощо, то головним мотивом для їхньої організації і є створення найкращих умов для підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та економіки в цілому [34, 35].

Окрім М. Портера, ґрунтовно досліджував питання функціонування та розвитку кластерів і А. Маршалл, трактуючи їх як "сконцентровані за географічною ознакою групи взаємопов'язаних між собою компаній у відповідних галузях, спеціалізованих постачальників, а також причетних до їх діяльності організацій (університети, торгові об'єднання, агентства стандартизації), що, конкуруючи між собою, водночас проводять спільну роботу" [36]. Як бачимо, кластери – важливі елементи, що створюють передумови для забезпечення лідерства в економічному зростанні та визначають конкурентоспроможність національних економік. Водночас ті країни чи регіони, у межах яких з різних причин не відбувається формування кластерів, мають об'єктивні підстави до поступового перетворення на економічні аутсайтери. Саме кластерний підхід до інвестиційного розвитку його учасників і передбачає створення механізму для реалізації наявних інвестиційних можливостей та появу принципово нових умов для розвитку. Збільшення потенціалу залучення інвестицій може відбуватися шляхом підвищення рівня інтегрованості учасників кластера, зростання продуктивності праці та більш ефективного використання виробничих можливостей. Це, у свою чергу, має привести до забезпечення зростання потенціалу відтворення інвестицій через збільшення операційного левериджу [37, 38].

Екстраполюючи наші висновки на поняття системного підходу, бачимо, що кластерні об'єднання можна

вважати системами закритого типу, але водночас їм не властивий увесь спектр тих характеристик, якими має володіти повноцінна економічна система, здатна генерувати як інвестиційний потенціал, так і формувати інвестиційну привабливість усієї національної економіки.

Отже, вважаємо, що об'єднувальним поняттям у системі інвестиційного механізму національної економіки є категорія "інвестиційна екосистема". Для формулювання трактування поняття "інвестиційна екосистема" виокремимо ті елементи із досліджених нами вище понять, які дозволять в повному обсязі відобразити

сутнісні характеристики та механізми взаємодії саме інвестиційної екосистеми та продемонструють її принципову відмінність від інших наявних інвестиційних механізмів в національній економіці.

Узявши до уваги отримані нами висновки при аналізі досліджуваних понять, розуміємо, що між ними має бути об'єднуючий фактор, до якого однозначно можемо віднести потоки капіталу у формі інвестицій. Важливо при цьому, зрозуміти ключові відмінності досліджуваних нами співвідношення понять.

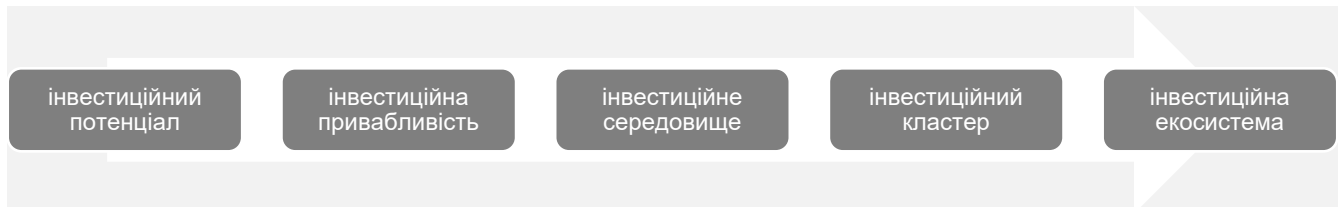

Рис. 1. Категоріально-понятійний апарат дослідження

Джерело: розробка автора.

Використовуючи науковий метод синтезу основоположних понять та процесів, можемо зробити деякі узагальнення. *По-перше*, інвестиційний потенціал та інвестиційна привабливість взаємопов'язані та взаємодоповнювальні і відображають основи та умови, які необхідні для фактичної реалізації інвестиційної діяльності: вони формують чинники та умови функціонування інвестиційного середовища, мають свої специфічні компоненти, оціночні методики, відображають механізми здійснення та залучення інвестицій, рівні інвестиційної діяльності, проте їм бракує інфраструктурної складової аби їх можна було вважати повноцінними системами. *По-друге*, інвестиційне середовище однозначно формується у результаті реалізації інвестиційного потенціалу національної економіки та зазнає прямого впливу оцінок її інвестиційної привабливості. Очевидно й те, що інвестиційне середовище є поняттям більш ширшим, оскільки містить і механізми взаємодії суб'єктів господарювання, і специфічні компоненти, і, що важливо, регуляторні умови. Окрім того, у межах інвестиційного середовища коректно говорити і про оцінювання специфічних груп факторів, які сприяють або чинять перешкоди реалізації інвестиційної діяльності на різних рівнях господарювання. *По-третє*, незважаючи на те, що до трактування поняття "інвестиційне середовище" ми можемо застосувати системний аналіз, а саме середовище розглядати як відкрити систему, яка забезпечує досягнення певних визначених результатів, інституційну інфраструктуру останнього в класичному розумінні також можна вважати умовно відсутньою, а рівнів функціонування та аналізу (мікро-, мезо-, макро) у самого інвестиційного середовища також немає, оскільки зазвичай йдеться про оцінювання інвестиційного середовища в цілому саме країни/національної економіки і говорити, скажімо, про інвестиційне середовище на галузевому рівні абсолютно некоректно. *По-четверте*, важливою інвестиційною складовою національної економічної системи є наявність інноваційно-інвестиційних кластерів, які, на відміну від попередніх понять, мають інфраструктурну будову та поєднують елементи формування інвестиційного потенціалу і привабливості, учасників різних рівнів господарювання і водночас взаємодіють з інвестиційним середовищем шляхом прямого на нього впливу. Проте з огляду на вищеобґрунтовані причини

кластерні об'єднання є досить вузькими поняттями аби претендувати на виконання функцій інвестиційної екосистеми, більше того, їх самих можна розглядати як інституційний елемент економічної системи.

Таким чином, очевидно, що організаційно-економічний механізм залучення інвестицій є системою заходів, поетапне виконання яких на практиці забезпечує його успішну реалізацію з урахуванням відповідного ряду умов і факторів. Цей механізм містить визначення цілей, оцінювання інвестиційного потенціалу, розробку моделей розвитку інвестиційної діяльності, планування заходів щодо залучення інвестицій, визначення завдань інвестиційної діяльності, а також розробку і впровадження методів державного регулювання інвестиційної діяльності, розробку інвестиційної стратегії та політики на всіх рівнях господарювання.

Екстраполюючи поняття екосистеми на інвестиційну діяльність, можемо стверджувати, що імплементація теорії відкритих систем дозволяє інтерпретувати інвестиційну систему як об'єднання відкритого типу її структурних елементів та механізмів їхньої взаємодії, яка містить як відкриті (інвестиційне середовище), так і закриті (інвестиційно-інноваційні кластери) підсистеми, а при її оцінюванні має братися до уваги не ефективність окремих підсистем, а ефективність усієї інвестиційної системи в цілому, яка прямо залежить від їхнього взаємозв'язку, взаємозалежності, взаємодоповнюваності та синергії. Разом з тим, ураховуючи специфіку компонентів інвестиційного середовища, природу їхнього функціонування та внутрішнього розвитку, характер інтра- та екстраполярної взаємодії, а також різновекторність розвитку на всіх рівнях системного функціонування, можемо імплемувати поняття екосистеми у вивчення і визначення інвестиційних процесів у межах національної економіки.

Комбінація отриманих під час дослідження понятійно-категоріального апарату умовиводів, дозволяє запропонувати власну дефініцію категорії "**інвестиційна екосистема**" – це комплементарна сукупність взаємопов'язаних учасників різних форм власності, видів і рівнів діяльності, інфраструктурних інституційних утворень, які, діючи на основі інноваційно-інвестиційної складової в умовах змінюваного інвестиційного середовища шляхом механізмів різновекторної взаємодії, забезпечують

нелінійний розвиток як самих учасників, так і екосистеми в цілому з метою формування привабливого інвестиційного середовища та потужного інвестиційного потенціалу національної економіки.

Таким чином, цілком очевидно, що інвестиційна екосистема представляє собою синергію держави, підприємницьких екосистем, інфраструктурних інституцій та інвестиційного середовища з використанням організаційних, нормативних, інтелектуальних, інноваційних та інвестиційних ресурсів та базується на механізмі трансферу ефектів з метою різновекторного розвитку як кожного учасника окремо, так і всієї екосистеми як єдиного цілого.

ВИСНОВКИ

Аналіз змісту дефініцій "інвестиційний потенціал" – "інвестиційна привабливість" – "інвестиційне середовище" – "інвестиційний кластер" дозволив виділити їхні спільні та відмінні риси та зробити висновок, що жодна із категорій не володіє повною мірою ні комплементарним складом учасників, ні функціональними ознаками, а ні специфічним механізмом інтервальної та екстервальної взаємодії аби вважатись повноцінною інвестиційною екосистемою. Узагальнення змісту наукових підходів до дослідження питання формування системи та екосистеми, систематизація понятійного апарату, виокремлення принципів формування екосистем та екстраполяція їх на інвестиційну діяльність дали змогу запропонувати власне визначення поняття інвестиційної екосистеми, трактуючи її як комплементарну сукупність взаємопов'язаних учасників різних форм власності, видів та рівнів діяльності, інфраструктурних інституційних утворень, які, діючи на основі інноваційно-інвестиційної складової в умовах змінюваного інвестиційного середовища шляхом механізмів різновекторної взаємодії, забезпечують нелінійний розвиток як самих учасників, так і екосистеми в цілому з метою формування привабливого інвестиційного середовища та потужного інвестиційного потенціалу національної економіки.

ДИСКУСІЯ

Очевидно, що подальшого дослідження потребує визначення компонентного складу інвестиційної екосистеми, механізмів інтервальної та екстервальної взаємодії компонентів інвестиційної екосистеми, а також трансформації механізмів взаємодії в національній економіці в результаті формування та розвитку економічних систем різного типу.

Список використаних джерел

1. Перегудов Ф. И., Тарасенко Ф. П. Введение в системный анализ. Москва : Высшая шк., 1989.
2. Словник іншомовних слів / Уклад. С.М. Морозов, Л.М. Шкаралупа. Київ : Наук. думка, 2000. 680 с. (Словники України).
3. Фон Берталанфи Л. Общая теория систем: критический обзор / Сборник переводов исследования по общей теории систем. Москва : Прогресс, 1969.
4. Von Bertalanffy L. General System Theory – a Critical Review ; пер. Н.С. Юдіної // General Systems, 1962. Vol. VII. – P. 1–20.
5. Tansley A.G. The use and abuse of vegetational concepts and terms // Ecology, 1935. № 3.
6. Джигирей В.С. Экология та охорона навколишнього природного середовища : навч. посіб. Київ : Знання, 2006.
7. Odum E. P. Fundamentals of Ecology. Philadelphia : Saunders, 1953. 384 p.
8. Экология : підручник / С.І. Дорогунцов, К.Ф. Коценко, М.А. Хвесик та ін. Київ : КНЕУ, 2005.
9. Олійник Я.Б., Шищенко П.Г., Гавриленко О.П. Основы экологии : підручник. Київ : Знання, 2012.
10. Valdez J. The Entrepreneurial Ecosystem: Toward a Theory of New Business Formation. San Antonio : University of Texas, 1988.
11. Rothschild M. Bionomics: Economy as Ecosystem, 1995. 448 p.

12. James F Moore. Predators and prey: a new ecology of competition // Harvard Business Rev., 1993. Vol. 71(3).
13. James F Moore. Business ecosystems and the view from the firm // The Antitrust Bulletin, 2006. Vol. 51(1).
14. Нечитайло У.П. Інвестиційний потенціал та економічний клімат: особливості формування та співвідношення // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Сер. Економіка, 2011. № 2.
15. Кучерук Г.Ю., Вовк О.М. Економічне обґрунтування комплексної оцінки інвестиційного потенціалу авіапідприємства // Економіка. Фінанси. Право, 2008. № 5.
16. Шевередіна О.В. Розвиток інвестиційного потенціалу України: правовий аспект. Право і суспільство: господарське право і господарський процес, 2014. № 1.2. С. 76–80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2014_1_2_20 (дата звернення 28.05.2022 р.).
17. Луців Б.Л., Стечишин Т.Б. Інвестиційний потенціал банківської системи України // Фінанси України, 2009. № 9.
18. Інвестиційний потенціал України в умовах фінансово-економічної кризи / З.І. Кобеля, Н.Я. Кутаренко, К.І. Рудько, А.М. Бабчук // Інвестиції: практика та досвід, 2017. № 22.
19. Національна економіка / А.Ф. Мельник, А.Ю. Васіна, Т.Л. Желюк, Т.М. Попович. Київ : Знання, 2011.
20. Іванов С.В. Методологічні підходи до визначення сутності інвестиційного потенціалу // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр., 2004. Вип. 95.
21. Мацибора Т.В. Проблеми визначення та оцінки інвестиційного потенціалу регіону // Економіка АПК, 2008. № 9.
22. Петкова Л., Проскурін В. Муніципальні інвестиції та кредити. Київ, 2006.
23. Страховий та інвестиційний менеджмент / В.Г. Федоренко, В.Б. Захожай, В.Г. Чувардинський та ін. Київ : МАУП, 2002.
24. Брюховецька Н.Ю., Хасанова О.В. Оцінка інвестиційної привабливості підприємства: визначення недоліків деяких існуючих методик // Економіка промисловості, 2009. № 44.
25. Atrakcyjność inwestycyjna wojewodztw i podregionow Polski / A. Borowicz, M. Kostyra, M. Dzierzanowski et al., 2016. Gdansk : Instytut Badan nad Gospodarka Rynkowa.
26. Інвестиційний клімат в Україні / П. Гайдуцький, Ю. Каракай, В. Грамотнев та ін. Київ : Нора-друк, 2022.
27. Тарабукіна О.М. Інвестиційна привабливість території як мотивуючий фактор інвестиційної діяльності // Інвестиції: практика та досвід, 2010. № 12.
28. What are investment climate and governance? EBRD. URL: <https://www.ebrd.com/what-we-do/sectors-and-topics/investment-climate-governance.html> (дата звернення 01.06.2022).
29. Булкот О.В. Методика аналізу міжнародної привабливості інвестиційного середовища країни // Причорноморські економічні студії, 2020. Вип. 54.
30. The Investment Climate. Issue Brief Series, July 2016. World Bank Group. URL: https://www.un.org/esa/ffd/wp-content/uploads/2016/01/The-Investment-Climate_IFC-World-Bank-Group_IATF-Issue-Brief.pdf (дата звернення 21.05.2022).
31. Best-Practice Guide for a Positive Business and Investment Climate, 2006. OSCE. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/c/f/i/19768.pdf> (дата звернення 12.05.2022).
32. Крамаренко К.М. Формування інвестиційного клімату України в сучасних умовах // Глобальні та національні проблеми економіки, 2015. Вип. 8. URL: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/38.pdf> (дата звернення 02.06.2022).
33. Крупка І.М. Формування макроекономічного інвестиційного середовища в Україні // Фінанси України, 2004. № 4.
34. Портер М. Конкуренція. Москва : Вільямс, 2005.
35. Michael E. Porter. Russian Competitiveness: Where Do We Stand? 2003. Retrieved from : https://www.hbs.edu/ris/Publication%20Files/CAON_Russia_2003_Harvard_Symposium_11-13-03_CK_db483f56-69d6-41ae-8670-2d165312ee66.pdf (accessed 12.03.2022).
36. Маршалл А. Принципы экономической науки. В 3-х т. Москва : Наука, 1993.
37. Ринейська Л.С. Кластери у сучасній глобальній економіці // Ефективна економіка, 2016. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua> (дата звернення 01.06.2022).
38. Впровадження кластерної моделі розвитку для реалізації інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємств / В.В. Благой, А.В. Гніденко, В.В. Блага, І.О. Хорошилова // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва, 2019. № 23. URL: <http://ppb.khadi.kharkov.ua/article/view/185739> (дата звернення 05.06.2022).

Received: 15/06/2022
1st Revision: 30/06/2022
Accepted: 07/07/2022

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project.

